

Lubomír Pána, Lukáš Valeš a kol.:
*Sociologie politiky – minulost,
 současnost, budoucnost (k teorii, dějinám
 a problémům)*

České Budějovice, Vysoká škola
 evropských a regionálních studií, o.p.s.,
 2012, 249 s.

Posudzovaná publikácia je venovaná životnému jubileu, životu a dielu profesora Emanuela Pecku. Len stručný výpočet jeho najdôležitejších vedeckých publikácií dokazuje naznačené interdisciplinárne smerovanie, s prevažujúcim ťažiskom na vybrané problémy sociológie politiky. V prolegoméne k publikácii pod názvom „Úvod aneb 80 let“, zrejme v autorskom podaní samotných zostavovateľov diela Lubomíra Pána a Lukáša Valeša, sa dialekticky prelína osobný údel človeka s profesionálnou kariérou a celospoločenským dianím. Do týchto životných prúdov nezmazateľne vstúpil aj profesor Emanuel Pecka. Životné osudy a spoločenské zmeny nezastavili jeho odborné smerovanie. Dielo *Sociologie politiky* z roku 2010 je vyvrcholením jeho profesionálnej kariéry.

Alexandr Ort spomína na obdobie zrodu politológie na území vtedajšieho Československa. Emanuel Pecka, síce ako sociológ, patrí jednoznačne medzi zakladateľov československej politológie práve svojou vedeckou orientáciou na sociologické otázky politiky.

Históriu a perspektívy politickej sociológie v 21. storočí cez prizmu osobnosti a tvorby profesora Emanuela Pecku predstavil vo svojom príspevku Lukáš Valeš. Na rozdiel od očakávanej roviny analýzy cez prizmu sociológie politiky autor dáva prednosť politickej sociológii. V zmysle Faulksovej definície ju stručne považuje za vedu skúmajúcu vzájomnú závislosť moci, štátu a (občianskej) spoločnosti. Je potrebné oceňiť autorovu snahu o analýzu zmeny vedeckej paradigmy v tesnom spojení so zásadnými spoločensko-politickými udalosťami, najmä s priebehom a dôsledkami veľ-

kej hospodárskej krízy. Jej prekonanie, ako aj porážka nacistického Nemecka, priniesli v konečnom dôsledku obdobie „vedeckého blahobytu“ práve vo sfére politickej sociológie. Nezná revolúcia v roku 1989 otvorila dvere rozvoju tzv. mladých vied. Jedným z hlavných protagonistov bol jednoznačne profesor Pecka.

Karol Murdza nastoľuje otázku, ktorá má aplikačný význam: aká je úloha sociológie politiky v bezpečnostnom vzdelávaní a policajnej praxi? Význam politickej sociológie pre súčasnosť môžeme skúmať len cez prizmu premeny jej pôvodných funkcií, resp. posunu ťažiska v rámci vlastných existujúcich atribútov. Sociológia môže pôsobiť v spoločnosti ako „maják“ ukazujúci správny smer spoločenského rozvoja. Sociológia politiky má v tomto zmysle slova takisto orientačný charakter. Na druhej strane má obrovský edukačný potenciál, pretože disponuje zdrojmi schopnými poskytovať najnovšie vedecké informácie a špecifickým spôsobom formovať určité vedomosti, vlastnosti, spôsobilosti a hodnoty. Politická sociológia je takto určená nielen na sociálnu diagnostiku, ale aj spoločenskú terapiu patologických javov v spoločnosti.

Na rozdiel od predchádzajúcich dvoch autorov sa Lubomír Pána zamýšľa nad premenami sociológie politiky vo svetle života profesora Emanuela Pecku. Celým tvorivým životom jubilanta sa prelínali tri hlavné profesijné záujmové oblasti: teória elity, politická kultúra a vývoj a stav českej sociológie. Mocenské elity definuje ako funkčne a pozíčne vymedzené skupiny v politickom systéme, ktorých moc v demokracii môže byť ospravedlnená len ako derivát suverenity ľudu. Na druhej strane dnešná analýza pojmu spoločenská elita obsahuje v sebe prevažne exekutívnu kvalifikáciu.

Nezastupiteľné miesto v tvorbe Emanuela Pecku má jeho publikácia *Politická kultura v ČR* (2000). Chápe ju ako neustále sa vyvíjajúci model politického myslenia a konania, ktorý na jednej strane formuje

prístupy subjektov politického života k politickým potrebám a úlohám samotného politického systému, a na druhej strane ako spôsob správania sa tohto systému, prípadne jeho subsystémov. Z obsahového hľadiska predstavuje politická kultúra komplex trvalých etických, estetických a psychických vlastností a motivácií politických subjektov, súbor hlboko zafixovaných politických poznatkov, skúseností a tradícií, hodnôt a hodnotových orientácií, ktoré v konkrétnych historických podmienkach pôsobia na ich myslenie a správanie.

Treťou záujmovou oblasťou Emanuela Pecku je česká sociológia. Sústreďuje sa najmä na masarykovský realizmus, pozitivistickú školu v rámci českej sociológie a život a dielo Emanuela Chalupného.

Miloslav Petrušek svoj príspevok poňal striktno vedecky. Teóriu totalitarizmu Raymonda Arona považuje za predpoklad teórie slobodnej spoločnosti. Režimy sa nestávajú totalitnými nejakým postupným vývojom, ale ako dôsledok konkrétneho zámeru, snahy zmeniť existujúci poriadok podľa nejakej konkrétnej ideológie. Často je tak pôvodcom totalitarizmu samotná revolučná politická strana. V tomto prípade Aron používa pojem ideokracia ako jeden z definičných znakov komunizmu. Význam štúdia totalitarizmu zrejme spočíva v tom, že v prípade prechodov k demokracii máme odhalený jeden z atribútov tejto transformácie, a tým je povaha odstraňovacieho režimu.

Jan Rataj reaguje vo svojom príspevku na monografiu Emanuela Pecku venovanú druhej republike. Tento režim bol definovaný ako nedemokratický, krajne pravicový s domácimi českými koreňmi, a vôbec nie ako núdzový pomníchovský projekt nastolený nacistickým tlakom zvonku. Mocenská štruktúra, ideologické a kultúrne základy autoritarizmu druhej republiky vyvrátili niektoré historické mýty rôznych politických prúdov, takže druhá republika je stále zdrojom politologického a sociologického skúmania. Profesor Emanuel Pecka

prejavil odvahu a pomenoval veci správnym spôsobom. Jeho zásluhou dochádza k demytologizácii spomínaného režimu. Svoju poctu profesorovi Peckovi preukazuje autor aj svojím článkom pod názvom „Konzervatívni literárni mýtus aneb odpustek a heroizace místo mementa“, v ktorom polemizuje s konzervatívnym literárnym pokusom o revíziu známeho zlyhania katolíckych literátov počas druhej republiky.

Ako uvádza Vladimír Prorok vo svojom príspevku o hodnotových základoch civilizácie, svet, v ktorom dnes žijeme, v dôsledku globalizácie a hospodárskej krízy polarizuje ekonomický a sociálny vývoj v spoločnosti a dôsledkom sociálnej polarizácie je nárast konfliktov vo vzťahu k tzv. zdieľaným hodnotám. Dominancia hodnôt hostiteľskej krajiny a tolerancia (či netolerancia) začínajú predstavovať podstatu hodnotového posunu. Napriek tomu každá civilizácia, hoci aj v huntingtonovskom zmysle slova, má svoj hodnotový systém a vlastnú hodnotovú štruktúru, ktorá sa odzrkadľuje v štruktúre spoločnosti. Sme presvedčení, že dynamika civilizačných hodnôt by mala byť jednou z hlavných výskumných tém sociológie politiky. A toto autor vyjadril adekvátnym spôsobom.

Podobným aplikačným spôsobom uvažuje aj Aleš Lisa vo svojom príspevku o životnom prostredí ako sociologickom a politickom probléme. Snáď by sme mali skôr hovoriť o sociologickom a politologickom probléme, pokiaľ životné prostredie budeme skúmať ako súčasť predmetu sociológie a politológie. To, samozrejme, neznamená, že životné prostredie a problémy s ním spojené nepredstavujú aj závažný praktický politický problém. Autor adekvátne popisuje vývoj vzťahu medzi spoločnosťou a prírodou cez prizmu priemyselnej revolúcie a rozvoja výroby a spotreby.

Výskum politiky v rámci politológie a sociológie nie je možný bez systematickej analýzy postojov, hodnôt, interpretácií a symbolov ako prejavov politického sprá-

vania. V podstate hovoríme o politickej kultúre ako o predmete politologického a sociologického výskumu. Použijúc slová Mareka Skovajsa, politická kultúra tak predstavuje oveľa širší a zložitejší výskumný problém, pretože obsahuje nielen objektivizované fakty, ale aj zdieľané významy, kultúrne schémy a symboly, ktoré skôr patria do predmetu antropológie, psychológie, hermeneutiky a fenomenológie. Môžeme len súhlasiť s tvrdením, že pojem politickej kultúry má silný interdisciplinárny a alternatívny charakter. Aj dnes sú otázky politickej kultúry, občianskej kultúry, kultúry spoločnosti a kultúry ako takej stálymi súčasťami výskumných snažení.

Ďalšiu zaujímavú tému nastolil Jaroslav Erneker vo svojom príspevku „Komunikácie subjektu a objektu politiky“. Už samotné motto článku vyjadruje podstatu problému: „Komunikácia predstavuje moc. Kto sa ju naučí efektívne využívať, môže zmeniť svoj pohľad na svet i pohľad, ktorým sa svet díva na neho.“ (A. Robbins) Moderná politika nie je možná bez sociálnej komunikácie. „Samotný pojem politiky je charakteristický množstvom najrozličnejších názorov, prístupov, paradigiem.“ (E. Pecka) Vychádzame aj z toho, že politika je uvedomelá, cieľavedomá, sociálna činnosť zameraná na získanie, zmenu alebo zničenie existujúceho systému moci (politického systému). Okrem toho postmodernistická výzva stupňuje význam komunikácie ako takej. Hry jazyka sa dostávajú do popredia (kto definuje, ten vládne). Je to spôsobené nárastom subjektovosti spoločnosti. Pre zachovanie spoločnosti je potrebná negociácia medzi obrovským počtom politických subjektov spoločnosti, dosahovanie konsenzu a kompromisu. Samotná demokracia je politický režim, ktorý viac vyhovuje situácii disenzu než zmieru.

Význam a hodnotu jazyka zdôrazňujú Karel Dvořák a Lubomír Pána vo svojom príspevku „Komunikácie a jazyková analýza daných kategórií sociológie politiky“. Politická kultúra neobsahuje len obsahovú

stránku prejavu, ale aj formálnu, čiže jazykovú. Z toho dôvodu sa autori napríklad zamýšľajú nad pojmom problém, príčina, dôsledok, hľadisko. Problém je individuálne alebo kolektívne pocítovaná disproporcija, protirečenie, nedostatok (medzi potrebami a možnosťami ich uspokojenia, dopytom a ponukou a podobne). Dôležité je o probléme diskutovať ako o vedeckej kategórii. V tomto zmysle slova môžeme hovoriť o praktickom probléme, ten vedec rieši na základe poznaných metód. Podstatou teoretického problému je hľadanie a nachádzanie metód riešenia problému. Pokiaľ sa budeme orientovať na komunikáciu, v nej takisto nejde len o tvorbu jazykového prejavu, ale aj o jeho recepciu, resp. percepciu a porozumenie. Tvorba a percepcia sú od seba navzájom závislé.

Vladimír Srb si kladie viac alebo menej tradičnú výskumnú otázku politológie, ale aj sociológie, a tou je legitimita politických elít vo všeobecnosti, ale najmä v rokoch 1989–1993. Vo svojej analýze vychádza z konštatovania E. Pecku, že ani v najdemokratickejšej spoločnosti nemôže ľud bezprostredne vládnuť. Do pozornosti sociológie politiky sa tak dostáva teória elít. Je zrejme, že ak by sme striktno trvali na zásadách demokratickej legitimity politických elít v rokoch 1989–1993, určite v nej nájdeme veľké trhliny. Samotný proces koptácie politických elít nemá s demokraciou nič spoločné. Je možné oprieť sa v tomto prípade aj o názor nemeckého politológa Schneidera, že demokratický transformačný proces nemusí byť demokratický z hľadiska svojej procedúry, ale dôležitý je cieľ. V postmodernej situácii sa tradičná legitimita moci rozpadá na obrovské množstvo minilegitimit, tradičný jediný legitimizátor – suverénny ľud – sa musí o svoju legitimitačnú funkciu deliť s inými minisuverenitami. Procesy a javy nachádzajú legitimitu sami v sebe (napríklad právo). Tak končia tradičné modely legitimity v podaní Heywooda, Nohlana, Schultzeho a iných autorov.

Liberálno-demokratický štát sa rodí z revolúcií, resp. z obavy, že vypuknú. Samozrejme, z hľadiska štátnej formy ide minimálne o obmedzenie monarchie, resp. jej nahradenie republikou. Ako zdôrazňuje Jan Vláčil, jednou z príčin a spoločným menovateľom najvýznamnejších revolúcií bola nespokojnosť so zlou vládou. Tak sa revolúcia stáva sociologickým problémom. Stáva sa predmetom vedeckej analýzy. S liberálno-demokratickou revolúciou súvisia aj ďalšie témy sociologického výskumu – potenciál reštaurácie starého režimu, republika, právny štát, občianska spoločnosť, občianska participácia, občianska kultúra, pluralizmus, práva menšín a podobne.

Byrokracia je tradičný objekt sociologického bádania, ale spojenie byrokracie s princípom *new public management* v príspevku Štefana Danicsa dostáva tento výskumný objekt do úplne novej roviny. Balzacov bonmot o byrokracii ako o obrovskom mechanizme, ktorý udržiavajú pri živote trpaslíci, je určite treba napraviť. Trpaslíci sú nahradení inými schémami riadenia a riadiaceho správania. V tomto zmysle sa najčastejšie na pretras dostáva téma rozhodovania a zodpovednosti. V sociológii a v politológii zvykneme dávať týmto pojmom ešte jeden prívlastok – racionálne politické rozhodovanie, uvedomujúci si, že racionálne rozhodovanie bude vždy narážať na obrovské množstvo limitov a prekážok. Preto okrem spomínaných tradičných schém charakterizujúcich modely politického a byrokratického rozhodovania musíme brať do úvahy to, čo nazývame modelom obmedzenej racionality v rozhodovaní. V každom prípade však do tohto modelu bude patriť byrokratická a politická úroveň rozhodovania, ktoré nadobúdajú v geometrickom zobrazení podobu trojuholníka: byrokracia pripravuje rozhodnutia, politická sféra prijíma rozhodnutia, byrokracia realizuje rozhodnutia.

Jiří Šubrt si kládje jednoduchú, ale veľmi dôležitú otázku: či výskumy verejnej mienky naozaj skúmajú verejnú mienku.

Nemusí vôbec platiť ani modernistické ani primordialistické stanovisko o vzniku verejnej mienky. Zrejme by sme mali súhlasiť s tými stanoviskami, ktoré otvorene vystupujú proti názorom prisudzujúcim verejnej mienke nadindividuálny charakter. Nech sa na verejnú mienku dívame z ktoréhokoľvek uhla pohľadu, stále bude vystupovať ako súbor (nie systém) mienok jednotlivcov. Určite stojí za zamyslenie aj proces formovania verejnej mienky, a to najmä otázka, či skutočne verejná mienka vzniká spontánne zdola, alebo či verejnú mienku cielavedome neformujú politické elity. Skúmanie verejnej mienky ako kolektívnej reflexie skutočnosti sťažujú aj faktory, ktoré môžu vplývať na jej formovanie a charakter (najmä ak masa veľmi rada podlieha afektom a emóciám).

„Limity aplikácie konsociačného modelu na príklade ČSFR (1990–1992): Několik námětů k přemýšlení o jedné kontroverzní teorii demokracie“ je presvedčivý príspevok Blanky Říchovej. Ako v článku uvádza, prof. E. Pecka nadväzuje na obsahové vymedzenie sociológie politiky, ktoré v 70. rokoch minulého storočia vymedzil M. Duverger. Na prvé miesto záujmu je jednoznačne zaradená problematika vývoja a zmeny demokracie. Arent Lijphart osobne odporúčal Československu po roku 1989 nastoliť konsociačný model demokracie. V tomto období videl v štruktúre československého politického systému všetky relevantné znaky konsociačnej demokracie (heterogénna spoločnosť, proporčne kreovaná reprezentácia, koalíčný kabinet tvorený predstaviteľmi českej a slovenskej komunity, federálny model s autonómnym postavením republikových vlád a zákaz majorizácie). V každom prípade autorka konštatuje, že A. Lijphart určite nepostrehol niektoré zásadné skutočnosti, ktoré zabránili praktickej realizácii spomínaného modelu. Predovšetkým išlo o zásadný rozpor medzi teóriou a praxou československej federácie, o neexistenciu českej národnej reprezentácie, deformujúci príznak vedúcej úlohy ko-

munistickej strany, o vysokú účasť občanov v politickom rozhodovaní a neautonómnosť politických elít. Samozrejme, Lijphartov model je vhodný pre ekonomicky konsolidované systémy. V Československu bola politická transformácia jednoznačne spätá s ekonomickou transformáciou. Stále sa ukazuje, že nie je možné násilne aplikovať teoretické schémy na konkrétnu politickú prax.

Miroslav Sapík sa vracia k ďalšej veľkej téme sociológie politiky, ale aj k téme, ktorú rozpracoval vo svojom diele profesor E. Pecka. Pokúša sa o filozofickú interpretáciu kultúry a o jej porovnanie s inými spoločenskovednými odbormi. Je dôležité zdôrazniť fakt, že kultúra je hodnotový pojem. Empirická skutočnosť je pre nás kultúrou preto a potiaľ, pokiaľ ju uvádzame do vzťahu k ideám hodnôt. Táto weberovská interpretácia vlastne znamená, že v kultúre ide o vytvorenie hodnotového vzorca, ktorý má význam pre istú spoločenskú vrstvu. Okrem toho v spenglerovskom duchu každá kultúra predstavuje samostatný celok, organizmus, ktorý musí mať vlastný proces vzniku a zániku. Zároveň zdôrazňuje i fakt, že kultúra má svoj duševný potenciál, je atribútom spoločnosti.

Na okraj veľkého životného príbehu českých dejín sa autor Robert Sak snaží „Pochopiť život jednaním“. V podstate ide o hľadanie odpovedí na otázku, kto (čo) bol vlastne Masaryk. Odpoveď je zaujímavá. Bol tak trochu všetkým – filozofom, sociológom, politikom, kazateľom-moralistom, ale na druhej strane sa týmto výpočtom jeho pôsobenie nedá vyčerpávajúco zhodnotiť. Nie je možné redukovat ho na príslušnosť k tomu či onomu odboru. Zrejme bude všeobecne platíť, že Masarykovou podstatou bol étos a na tomto sa zakladá aj jeho chápanie českej otázky. Vzácnosťou tohto príspevku je upozornenie na to, že sociológia politiky by sa okrem iných záujmových sfér mala zaoberať aj vplyvom významných osobností na život politicky diferencovanej spoločnosti.

Prežívame historickú paralelu – tvrdí Milan Lupták vo svojom príspevku pod názvom „Naše nynější krize a společnost nového středověku“ – paralelu feudálnej rozdrobenosti. Na americkom príklade ukazuje, že vláda sa nestala prostriedkom riešenia spoločenských problémov, ale pôvodcom týchto problémov, s ktorými sa stretáva nielen americká spoločnosť. Nezhľadňoval sa vzostup globálnej konkurencie v informačnom storočí, ani nástup novej historickej éry. Ideologickou oporou Reaganovej diagnózy sa stala koncepcia sieťovej teórie štátu prevzatá z firemnej oblasti. Odpadla nevyhnutnosť udržiavať riadiaci a kontrolný aparát na strednej úrovni. Vznikol diktát ekonomických kritérií. Postmoderná doba je teda procesom fragmentácie západnej civilizácie. Táto fragmentácia nie je nič iné ako návrat k už prekonaným historickým formám usporiadania spoločnosti, ktoré predchádzali vzniku kapitalizmu. Určite stojí za zamyslenie všeobecne známa téza, že každá schéma je nebezpečná a jej aplikácia na nové podmienky spoločenského života nemusí byť vždy korektná.

Úvahy o osobnosti F. M. Dostojevského od Mariny Luptákovskej a Milana Luptáka poukazujú na zvláštnu rozpoltenosť (chorobopis) súčasnosti. Dostojevskij by určite vyniesol nemilosrdné sudy nad mravným amerikanizmom, ktorý vyrába morálne vyrovnaného človeka, ktorý všetko predvída a zaručuje do takej miery, že ľudská duša nemôže upadnúť. Preto je Dostojevskému milší stratený syn pred synom, ktorý nezhršil. Dostojevskému je z morálneho hľadiska bližšia duša poškvrená, zmračená, lebo má za sebou skúsenosť s dobrom i zlom. Porušovanie zákona je nielen porušovanie práva, ale aj prekročenie všeobecne uznávaného poriadku, hraníc prijateľnosti a slušnosti. Najväčšia choroba súčasnosti spočíva v neobmedzenej synkretickosti, v mechanickom spájaní rôznych vecí. Preto zákon nemôže byť založený na relatívnych ľudských pojmoch a pomínutelných humanistických teóriách, ale iba na

viere v Boha a nesmrteľnosť duše. Aj v tomto príspevku sa potvrdzuje nevyhnutnosť skúmania úlohy jednotlivca v spoločnosti ako jeden zo základných problémov sociológie politiky.

Výskum politického správania, resp. politickej angažovanosti občanov, je v politologických a sociologických výskumoch veľmi častý. Štěpán Strnad vo svojej stati „Míra politickej angažovanosti českých občanů ve srovnání s evropskými národy“ uvádza, že najčastejšou formou politickej aktivity je v moderných demokraciách volebné správanie. Pozorujeme jednoznačnú tendenciu znižovania miery účasti občanov v rôznych formách politickej participácie, predovšetkým v rôznych typoch volieb. Samozrejme, tu vzniká otázka o miere legitimity zvolených orgánov alebo predstaviteľov. Okrem iného vzniká aj ďalšia otázka, či je legitímne hovoriť o demokracii, keď je zásadným spôsobom porušený väčšinový princíp. Skúsenosti zo sociologických výskumov posledných rokov doma aj v zahraničí však hovoria, že tzv. neaktívna masa nevyjadruje neutrálny postoj, ale naopak postoj negatívny voči konkrétnym politikom, politikám, politickým stranám. Nezúčastňuje sa politických procesov preto, že nemá alternatívu.

Metóda analýzy dokumentov a jestvujúcich faktov je jednou z rozhodujúcich kvalitatívnych metód sociologického výskumu. Dokumenty – či už písomné, zvukové, alebo obrazové – sú odrazom doby a reflexiou ich autora. Tak ako uvádza Jiří Petráš vo svojom príspevku „Československé jaro 1968 ve sbírce plakátů Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (edice pramenů)“, túto úlohu musia plniť zbierky múzeí. Práve Jihočeské muzeum v Českých Budějoviciach má rozsiahly dokumentačný materiál mapujúci obdobie okolo roku 1968. Najväčšie percento prameňov predstavuje tzv. dvojrozmerný materiál – letáky, plagáty a dobová tlač.

Témou článku Františka Zicha je politická a občianska aktivita v podmienkach

miestneho spoločenstva. Ako uvádza sám autor, tento príspevok inicioval a teoreticky koncipoval profesor E. Pecka v rámci svojho výskumu o úlohe elít v miestnom spoločenstve. Miestne spoločenstvo je na prvý pohľad veľmi všeobecným pojmom, ale autor ho konkretizuje ako komunitu vymedzenú určitým priestorom – spravidla ide o obec, mesto, prípadne aj väčšiu jednotku, vyznačujúcu sa určitou spoločnou históriou občianskeho súžitia, vlastnou tradíciou a špecifickou kultúrou. Moderný demokratický politický systém poskytuje miestnym spoločenstvám významné právomoci v oblasti samosprávy. Globalizačný proces je sprevádzaný aj opačným efektom. Ide o proces globalizácie – čím viac globálneho, tým viac lokálneho. To, čo tvorí podstatný predmet skúmania sociológie politiky, je *genius loci*. Autor skúma miestne spoločenstvo na základe týchto kritérií: sociálny kapitál ako dôvera a dôvera a sociálna zodpovednosť.

Sociálnym kapitálom a jeho vzťahom k rozvoju regiónov sa zaoberá Jiří Dušek. Záujem o problematiku regionálneho rozvoja je najčastejšie motivovaný faktom ich nerovnomerného vývoja, preto sa stáva nielen politickým cieľom, ale aj predmetom vedeckého výskumu. Autor správne upozorňuje, že regionálny rozvoj nemôžeme ohraničiť len jeho ekonomickými aspektmi. Musí ísť o spoluprácu viacerých odborov. Sociálny kapitál autor definuje na základe názorov troch sociológov – P. Bourdieua, J. S. Colemana a R. Putnama. Konštatuje, že aj v súčasnej dobe je tento pojem definovaný vágne a všeobecne. Takisto ďalšie koncepty (Mohan, Stokke, Putnam) majú svoje limity.

Prílohy publikácie tvorí spomienka na profesora E. Pecku od Petra Koláňa a materiál pod názvom „Jubilant Emanuel Pecka“ predstavujúci predovšetkým jeho profesijný životopis a vedecké dielo.

Úvahy o podstate a poslaní politickej sociológie a sociológie politiky v súčasnej štruktúre systému vied o človeku a spoloč-

nosti ako takej sú relatívne nové, aktuálne a prínosné. Dodnes nie je úplne a jednoznačne vyriešená otázka, kam tieto mladé vedecké disciplíny vlastne patria: privlastňujú si ich raz sociológovia, inokedy predstavitelia politológie. A to je aj tá známa „chybička na kráse“ posudzovanej monografie. Nech sa na vec pozrieme z akéhokoľvek uhla pohľadu, myšlienkovy sa pohybujeme medzi štyrmi paradigmami – sociologickou a politologickou v tej najvšeobecnejšej rovine a medzi sociológiou politiky a politickou sociológiou v rovine konkrétnejšej. Príspevky autorov potvrdzujú túto rozptýlenosť.

Na záver si dovoľíme spomenúť ešte jeden viac-menej všeobecný konsenzus vyskytujúci sa v našich odborných kruhoch. Ten sa týka podstaty politickej sociológie, resp. podstaty jej predmetu. Nebude zrejme prekvapujúce tvrdenie, že politická sociológia sa zaoberá politickým správaním a politickými vzťahmi jednotlivcov a skupín, pričom každý z nich má rôzny sociálny status a plní odlišné sociálne roly, má iné záujmy a potreby, má rozdielny pôvod a duchovné charakteristiky. Ďalej politickú sociológiu zaujíma, ako sa „politickí jednotlivci a skupiny“ správajú v bežnej fáze, ale hlavne – v kulmináčnej fáze politického života. Okrem toho sa zdá, že tu bude veľmi dôležitý vzťah „akcie a reakcie“, tj. vzájomné ovplyvňovanie sa riadiacej politickej sféry a „masy občanov“, ktorí v modernom politickom systéme nemôžu vystupovať len ako pasívny objekt pôsobenia politiky, ale ako jej aktívny subjekt alebo jej tvorca. A práve tu nachádzame chodník k sociológii politiky, poskytujúcej zovšeobecnenie skúseností zo skúmania správania ľudí v politicky diferencovanej spoločnosti. Do popredia sa tak dostávajú otázky politickej moci a vplyvu, politických elít, politickej kultúry a ďalšie, ktoré tvoria predmet skúmania sociológie politiky, predmet vedeckého záujmu jubilanta E. Pecku.

Zverejnenie posudzovanej publikácie bude ďalším hodnotným príspevkom do

diskusie o nevyhnutnosti interdisciplinárneho prístupu k skúmaniu spoločenskej reality.

Ján Koper

Radek Tichý, Martin Vávra: *Náboženství z jiného úhlu*

Brno, CDK 2012, 142 s.

Na to, jak málo je moderní a současná česká společnost náboženská (přinejmenším v tradičním smyslu), je až s podivem, jak bohatě je v naší sociologii zastoupena sociologie náboženství (srov. Z. R. Nešpor, A. Kopecská (eds.). *Kdo je kdo v české sociologii a příbuzných oborech*. Praha: Sociologické nakladatelství + Sociologický ústav AV ČR 2011, přičemž zdaleka nejde o soupis všech – zejména mladších – autorů). Totonaddimenzování však nepochybně přináší své ovoce, v posledních letech vyšlo hned několik syntetických pojednání o místě, charakteru a funkcích náboženství či jeho absence v české společnosti: Fialova politologicky zakotvená *Laboratoř sekularizace* (Brno: CDK 2007), o výzkum ISSP opřená *Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí* Hamplové a Řehákové (Praha: Sociologický ústav AV ČR 2009), Václavíkova religionistická práce *Náboženství a moderní česká společnost* (Praha: Grada 2010) i kniha autora této recenze *Příliš slábi ve víře* (Praha: Kalich 2010). Zdálo by se, že téma je přinejmenším dočasně vyčerpáno. Sociologové však musí o něčem bádát, nebo se alespoň „něčím živit“, proto se dva mladší autoři (s přispěním jednoho dalšího) pokusili k dané problematice přistoupit „z jiného úhlu“, věnovat se tématům, jež se „zatím neocitla ve středu zájmu českých sociologů“ (s. 6). Nakolik se jim to podařilo, bude předmětem zkoumání na následujících řádcích.

Kniha obsahuje šest krátkých kapitol, z nichž každá je věnovaná svěbytnému problému. V první autoři řeší problematiku různých vymezení religiozity – a tím i roz-